

IZINGER KATALIN

BORY JENŐ PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE

Bory Jenő pedagógiai tevékenysége elsősorban a dokumentumok hiánya miatt viszonylag kevésbé feldolgozott. Az alábbi tanulmányban a Magyar Képzőművészeti Egyetemen és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen fellelhető könyvtári, levéltári és irattári anyagok, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet Lexikontárában és Adattárában, valamint Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltárában talált dokumentumok, ügyiratok alapján vázoló fel Bory Jenő pedagógiai munkásságát.¹

A Képzőművészeti Egyetem elődje az 1871-ben alapított Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde volt.²

A szobrászat az intézményben kezdetben csak segédtanszak volt, külön szobrászati osztály nem volt. Bár Izsó Miklós személyében volt szobrász tanár, de a szobrászati tantárgy nem terjedt tovább annál, mint amiben a rajztanárjelöltek is részesültek.³ A szobrászati osztályt 1904-ben indították.

Bory Jenő 1903-ban kapta meg építési diplomáját a Műegyetemen. Ezután egyéves katonai szolgálatra jelentkezett Bécsben. 1904-ben, katonaidejének letöltése után Dávid Andrással együtt jelentkeztek a Mintarajztanodába, azzal a szándékkal, hogy Magyarországon tanuljanak szobrászatot, és ne külföldön. Ezután egyre többen jelentkeztek erre a szakra, így Boryék jelentkezési kérelme, ha közvetve is, szerepet játszhatott abban, hogy elindult a szobrászművészek képzése.⁴ Bory 1907-ig volt a szobrászosztály növendéke. 1906–1907-ben tanulmányutakat tett Németországban és Olaszországban, néhány hónapig Carrarában tanult márványfaragást, majd 1907-től 1911-ig Stróbl Alajos szobrászati mesteriskolájába járt.

Stróbl Alajos a szobrász mesteriskola vezetője – később igazgatója – volt. 1889-ben épült fel az Epreskertben a szobrásziskola épülete, s ezzel jöttek létre a képzés feltételei. Az új épület egyaránt helyet adott Stróbl és a tanítványok műtermének. A növendékek a nagy művészegyéniség közelében, vele szinte együtt élve tanultak. Stróbl nemcsak az

¹ Köszönöm Arató Antal segítségét, valamint hogy felhívta figyelmemet írására: Arató Antal: *Tények, adatok Bory Jenő tanári tevékenységéről a Képzőművészeti Főiskolán*. Fidelitate Mariae, előadások, 1994–1999. 1. kötet, Szent István Művelődési Ház, Székesfehérvár, 2000. 273–282.

² Az intézmény célja a rajztanárképzés és a képzőművészeti pályát választó fiatalok alapképzésben való részesítése. 1878-tól a rajztanároknak az Országos Magyar Királyi Rajztanárvizsgáló Bizottság előtt kellett vizsgát tenniük. A Mintarajztanoda csak alapképzést nyújtott, utána külföldön folytathatták tanulmányaikat. Igény mutatkozott a magasabb szintű művészképzésre, ezért létrejöttek a mesteriskolák (I. számú Festszeti Mesteriskola (1882) – Benczúr, II. sz. Festszeti. Mesteriskola (1897) – Lotz, Szobrászati Mesteriskola – Stróbl Alajos, Női Festsziskola – Deák-Ébner). 1897-ben a rajztanár- és művésznövendékek teljesen új tantervet kaptak.

1908-tól az intézmény neve: Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola lett. A Mesteriskolákat és a Női Festsziskolát adminisztratívve a Mintarajziskolához csatolták, de lényegében a művészképzés és rajztanárképzés különállóan folyt.

Az 1920-as reform mindent egybeolvasztott. A reform lényege a következő volt: a korábban különválasztott művészképzést és rajztanárképzést közös szemléleti alapra helyezte, olyan formákat alakított ki, hogy a nagyon fontos nevelőmunkát végző rajztanárok is kialakult szemlélettel rendelkezzenek. A reform „*egy egységes művészeti kultúra mentül eredményesebb kialakulását*” kívánta szolgálni. A reform megszüntette a női iskolákat, a mesteriskolát, a művész- és rajztanárképzés különállását, és gazdagította a képzés tartalmát. Rektori tanácsot hoztak létre, mely két évente rektort választott, hogy elkerüljék azt a veszélyt, hogy „*a Főiskola esetleg egy öregező igazgató befolyása alatt elzárkózzék az élet új és újabb igényei elől*”. A hallgatóság rendes és rendkívüli tagokból állt (rendkívüli tagok, akik nem rendelkeztek középfokú végzettséggel, de a felvételi vizsgán tehetségükről tanúbizonyosságot tettek). Oktatás szempontjából nem volt különbség rajztanárjelölt, művésznövendék, rendes és rendkívüli hallgató között. Teljes koedukáció jött létre. Az osztályokon élő fej- és aktmodell után dolgoztak, a lap- és gipszminták utáni rajzolások, a másolások elavulttá váltak. Ekkor, Lyka Károly rektorsága alatt került a Főiskolára Vaszary János, Rudnay Gyula, Csók István. Az akadémikusok kíméletlenül támadták Lykát és Rétit az egész reformtervért, és rendszeresen támadták a Főiskola művésznevelési elveit. Erős propaganda folyt a működés ellen, a minisztériumot is aggasztotta a végzősök magas száma. A főhatóság a reformok áttekintésére bizottságot küldött ki az 1928/29-es tanévben. Gerevich Tibor volt a bizottság egyik tagja. Ő megerősítette a Réti-Lyka féle művésznevelési koncepciót, és annyit javasolt, hogy csökkentsék a felvételi keretszámot, valamint növeljék 5 évesre a képzést. Ez a Lyka-féle művésznevelés teljes győzelmet jelentette.

Később, 1937 körül ezt írta Réti: „*megint gyűlnek a felbők a főiskola és a művészet felett, ami ellen megint védekezni kell*”. Az iskola veszített autonómiájából, rengeteg volt a személyi változás, Rudnay például pár hónap után lemondott a „*türelmetlen és zavaros idők miatt*”. Az intézmény történetéről bővebben: BLASKÓNÉ-SZÓKE 2002

³ BORY 1943

⁴ BORY 2001, 11.

épületet, hanem az egész kertet a saját ízlése szerint rendezte be. A kert és a műteremegyüttes egyszerre volt alkotóműhely, oktatási intézmény, a társasági élet színtere és Budapest egyik közkedvelt látványossága. Helyet kaptak itt antik és reneszánsz szobormásolatok, a magyar művészethez tartozó, illetve a magyar történelemhez köthető szobrok kópiái (pl. a Szent György-szobor vagy a bautzeni Mátyás-émlék másolata), az oktatást szolgáló anatómiai öntvények, nagy értékű eredeti műtárgyak (antik szarkofágok, az epreskerői barokk kálvária), valamint Stróblnak és tanítványainak munkái. Stróbl különleges növényeket is telepített, szökőkutat létesített, állatokat (pl. pávát, olykor még majmot is) tartott a kertben. Ebben a díszkertben különleges egységben olvadt össze a természet és a művészet.

A szobrászat oktatása kezdetben elsősorban az alaki és ékítményes mintázásra szorítkozott, pedig első tanára 1875-ben bekövetkezett haláláig Izsó Miklós volt. Tanulmányi munkák – valószínűleg tárolási nehézségek miatt – nem maradtak fenn, így az iskolában folyó oktatásra a tantervekből és néhány fotográfiából következtethetünk. 1878–1879-ben a tantárgy leírása a következő: „*Mintázási gyakorlatok, különösen domború ékítményes minták, valamint az emberi fő és az emberi test egyes részeit ábrázoló domború és teljes alakú főszmíták nyomán. Hovatovább ékítményes gyakorlatok összetettebb rajzok szerint, valamint figurális mintázatok élő fej minta vagy egész alakról, féldomború és teljes alakú végrehajtással (relief és ronde bosse). Bonczalakantani mintázatok, iparművészeti tárgyak másolása s önálló tervezetű mintázatok.*”

1885-től, amikor Stróbl Alajos lett a tantárgy tanára, azok a növendékek, akik „a plasztikában alaposabb készültséget kívántak szerezni”, a gipszöntést és az agyagégetést is gyakorolták. 1889–1890-ben a mintázási osztályt az Epreskerői kertben felépült, Gerster Kálmán tervezte szobrászati műteremben helyezték el, amely kezdetől fogva „szobrászati pályára törekvő művésznövendékeket is befogadott”. 1890–1891-ben a rajztanárjelöltek és a művésznövendékek szobrászatanulmányait – a tanár- és a művészképzés általános kettéválasztását (1897–1898) jóval megelőzve – elkülönítették. Az előbbieket tanára Lóránfy Antal lett, Stróbl a művésznövendékek szobrászképzésével foglalkozott. A szobrásznövendékek antik és élő minta után fej- és egész alakos akttanulmányokat, valamint állattanulmányokat és önálló kompozíciókat készítettek. 1897-ben a Stróbl Alajos vezette szobrászati osztály mint önálló mesteriskola kivált az anyaintézetből. A növendékek élő növény-, állat- és akttanulmányokat is folytattak.

1905-ben a távozó Lóránfy helyét egykori tanítványa, az 1894 és 1903 között Fadrusz János mellett segédként dolgozó Radnai Béla foglalta el, 1911-ben pedig Bory Jenő lett a mintázás segédtanára. A főiskola megalakulása után, az 1908–1909-es tanterv szerint a rajztanároknál „a mintázás nem a szobrászati tökéletesség szempontjából gyakoroltatik, hanem elsősorban s legfőképp a formai és plasztikai érzék fejlesztése céljából”.⁵

Bory Képzőművészeti Főiskolán betöltött beosztásairól az intézmény könyvtárában található évkönyvek, valamint az adat- és irattárban őrzött dokumentumok nyújtanak eligazítást.

Az 1911/12-es tanévről kiadott évkönyvben olvashatjuk, hogy 1911. augusztus 31-én megbízták az Országos Magyar Királyi Rajztanárképző Főiskolán a mintázás tanítására mint megbízott tiszteletdíjas óraadó tanár (segédtanár).

Az 1911. szeptember 18-ai tanári értekezleten Váradi Szilárd igazgató-tanár, az intézmény adminisztratív és gazdasági igazgatója bemutatta a testületnek Bory Jenőt, az intézet megbízott tanárát. Reményének adott kifejezést, bízva Bory szakképzettségében, kötelességtudásában, és remélve, hogy rábízott kötelességének mindenkor meg fog felelni, úgy, mint legelső nagy elődje, Izsó Miklós. Bory azt válaszolta, törekedni fog nagynevű elődjének nyomdokaiba lépni. Hangsúlyozzuk, hogy Bory 1911–12-ben, segédtanári megbízásának évében a szobrászati mesteriskolában még növendék (IV. éves) volt.

Az 1912/13-as tanév évkönyvéből értesülhetünk, hogy ebben az évben az Országos Magyar Királyi Szépművészeti Akadémián rendkívüli óraadó tanár és a Rajztanárképzőn segédtanár. Az 1913/14-es évkönyv ugyanezeket az információkat említi.

Az I. világháborús évekről az 1917/18–1920/21-es összevont évkönyv ír: „*Bory Jenő főiskolai szobrászművész tanár a háború kitörésekor azonnal hadba vonult, s mint főhadnagy a háború végéig katonai szolgálatot teljesített.*” Ugyanebből az évkönyvből derül ki, hogy 1918. március 9-én rendes tanárrá nevezték ki, valamint az Országos Magyar Királyi Rajztanárvizsgáló Bizottság tagjává is megválasztották.

Az 1923/24-es évkönyv tanári tevékenységéről és nagymértékű elfoglaltságáról emlékezik: „*Radnai Béla szobrászatanár elhalálása, továbbá Stróbl Alajos betegeskedése folytán Főiskolánk nagyszámú hallgatóinak tanítása a mintázásban válságossá vált, mert az összes hallgatók oktatását az egyedül maradt Bory Jenő tanár képtelen lett volna ellátni.*”

Ezt követően pár évig – tanári beosztásának közlése mellett – nem tesznek külön említést az évkönyvek Bory Jenőről.

Az 1927/28-as évkönyv Tanulmányi ügyek fejezetéből megtudhatjuk, hogy Bory a II. éves rajztanárjelöltek szobrászati oktatására is megbízást kapott.

⁵ BLASKÓNÉ–SZŐKE 2002, 39.

1931–32-ben már van segédtanára (Szomor László majd a későbbi években Kerényi Jenő, Srubek Gyula, Ugrai György, Trapli István személyében). A következő években ismét csupán tanári beosztásáról értesítenek az évkönyvek.

Az 1937/38-as tanévről megjelent évkönyv pedig arról tájékoztat, hogy Bory Jenőt – Baranski E. Lászlóval és Réti Istvánnal együtt – két évre a Főiskolát kormányzó Rektori Tanács póttagjává választották.

Bory tanári tevékenységének egyik fontos momentumja volt, hogy a pirobazalt-előállítás eljárását⁶ – mellyel évekig kísérletezett – hallgatóival is megismertette, addig is, amíg annak alkalmazására szélesebb körben nem volt lehetőség a főiskolán. A kerámiaégető kemence megvalósítására többször tett javaslatot a rektori tanácsnak, és 1941-ben kapott végre megbízást és pénzt annak felépítésére. 1941 áprilisára a kemence elkészült, s Bory Jenő jelentését, valamint elképzeléseit az üzembe állításról a rektori tanács április 18-án tárgyalta. Az erről szóló jegyzőkönyv megőrizte, hogy a tanács „köszönettel vette tudomásul”, hogy Bory Jenő a főiskola számára az új kerámiaégető kemencét „kivitelezni, s annak felállítását vezetni szíves volt”, majd azt követően a tanács „a tanítás érdekeit szolgáló önzetlen fáradozásáért” ismételten elismerését és köszönetét fejezi ki.⁷ A hallgatók részére április 24-én kiadott rektori körlevélből kiderül, hogy az „égetőkemence üzemének irányítója”, „aki a kiegészítés időpontját is meghatározta”, Bory Jenő volt. A rektor így fejezi be a körlevelet: „Midőn a szoban forgó kemence felállításával a Főiskola módot kíván adni a hallgatóságnak arra, hogy e szobrász-kivitelezési módot tanulmányozhassa, agyagmunkáit állóképes anyagba kivitelezhesse, s azokat értékesíthetően kimunkálja, örömmel adok kifejezést, hogy ily módon is sikerült hallgatóságunk érdekeinek előbbre-vitelén munkálkodnunk.”⁸

1943-ban Bory fontos beosztást kapott a Főiskolán, tanártársai rektorrá választották. 1943. június 15-én a Főiskola könyvtártermében tartották a rektorválasztó kari ülést. A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet adattárában őrzött jegyzőkönyvből kiderül, hogy az első napirendi pont a rektor megválasztása volt. A szavazás megtörténte után, az elnök megállapította, hogy 10 cédulát adtak be, s „az összesítés eredményeként kiténik, hogy Bory Jenőre 8, Varga N. Lajosra 2 szavazat esett”. Ezután az elnök kihirdette, hogy „rektorra az 1943/44–1944/45. tanévekre szólan abszolút szótöbbséggel Bory Jenő rendes tanár választott meg. ...Ezen eredmény kihirdetése kapcsán Bory Jenő az iránta megnyilvánult bizalmat megköszönve bejelenti, hogy kötelességének érzi az iránta megnyilvánult bizalom alapján ezen tisztséget elfogadni.”

Így tehát a főiskola az 1943/44-es és az 1944/45-ös tanévekben az ő irányítása alatt működött. Az 1943. október 23-án elhangzott rektori székfoglaló beszédéből⁹ tájékozódhatunk pedagógiai elveiről, de leginkább a magyar szobrászat múltjáról, saját művészi és gyakorlati tevékenységéről beszélt. Összefoglalta azon gondolatait, melyek a szobrászati technikák jelentőségére hívják fel a figyelmet, szólt a márványfaragásról, az alumíniumszobor öntésének kérdéséről.

Rektori tevékenységéről néhány fennmaradt dokumentumból tájékozódhatunk. A háború miatt rendkívül sok adminisztratív feladata volt (háború alatti kényszerbezárások, bizonytalan helyzetek, pl. 1944. március. 30-án felmerült, hogy abba kell hagyni a félévet, végül erre októberben valóban sor került).

Bory a háborús években is a képzést, a diákok művészi fejlődését tartotta a legfontosabbnak, minderről egy 1943. december 18-i rektori hirdetményében így fogalmazott: „Midőn a mai nehéz körülmények folytán előállott e kényszerű hosszabb szünetet kéírom, szükségesnek tartom a hallgatóság figyelmét felhívni arra, hogy az aránylag hosszú szünetidejét gyümölcsözően használja fel elsősorban is arra, hogy a viszonyaihoz képest rajzolás és festéssel otthon magánzorgalomból foglalkozzék. ...Hittel és bizalommal várom el ezt ifjúságunktól, amely a komoly időkben mindenkor belső hivatásérzettel teljesítette kötelességét.”¹⁰

Rektorsága idején 1944. február 16-án írt levelében beszámolt arról, hogy az „ifjú művészetebegek támogató alaphól” az Epreskertben elkészítette a négy szobrászosztály 1-1 felsőbb éves növendékével Benczúr, Munkácsy, Izsó, Ferenczy monumentális mellszobrát. Ezenkívül „1200 pengővel elkészítettük az Epreskert II. sz. pavilonjának a kert felé eső falán a hősi halált halt Kormányzóhelyettes vitéz Horthy István apothéózisát.” Ugyanebben a levélben több, a hallgatók részére kiírandó pályázati ötletéről is írt.¹¹

A megmaradt néhány kéziratból érdekes még az 1945. május 19-én gróf Teleky Géza vallás- és közoktatásügyi miniszterhez írt levele.¹² A levél apropója a főiskolán akkor tervezett – s rektori megbízatásának lejártával is összefüggő – nyugdíjazások. Bory Jenő a bevezetőben megírta, hogy rektorságának második fele „meddőséggel telt el”, s hogy a háborús körülmények miatt nem hajthatta végre maga elé tűzött programját. Tájékoztatta a minisztert, hogy rektorságának első évében a főiskola dísztermében elkészítettek egy 6x2,2 m-es freskót (Balogh András V. éves növendék alkotását), amelynek témája „Canova bemutatja római műtermében Ferenczy Istvánt gróf Széchenyi Istvánnak”.

⁶ Bory Jenő: *Pirobazalt, pirogánit*. Magyar Iparművészet, 1923/1. sz., 16–17.

⁷ Arató 2000, 277.

⁸ Székesfehérvár MJ Város Levéltára

⁹ BORY 1943

¹⁰ MTA Művészettörténeti Kutatóintézet adattára, MDK-C-I-1/5756

¹¹ MTA Művészettörténeti Kutatóintézet adattára, MDK-C-I-1/5759

¹² Bory család irattára, ill. Székesfehérvár MJ Város Levéltára

Beszámolt továbbá arról, hogy folytatva az 1944-ben elkezdett szoborsorozatot, a Rádió Részvénytársaság támogatásával, jeles művészekkel elkészíttette, és talapzattal együtt felállíttatta Balló Ede, Ligeti Antal, Markó Károly, Mészöly Géza, Stróbl Alajos, Ybl Miklós, Zala György, Zichy Mihály, tehát a korábbiakkal együtt összesen tizenkét jeles hazai képzőművész monumentális mellszobrát. Majd jelezte, hogy hátra van még ennek a művészi pantheonnak a befejezése – többek között Pannóniai Mihály, a Kolozsvári testvérek mellszobrának a felállítása – amely „*ha megvalósulna, módunkban lenne az idegen látogatók körében is megismertetni az egész magyar képzőművészet történetét*”. Bory Jenő vállalt programja és tervei iránti következetes elkötelezettséggel, kitartással és hittel kéri mindezekhez a miniszter támogatását, valamint azt, hogy elképzelései megvalósítására őt a „*szolgálatban visszatartani*” méltóztassa, azaz hogy ne nyugdíjazza.

Minderre nem került sor, de az elkészült freskók és a szoborsorozat bizonyítja, hogy Bory Jenő rektori megbízatásának lehetőségeit messzemenően szerette volna kihasználni, és a nehéz háborús évek ellenére terveit egykezett megvalósítani.

Szobrászpedagógusi alapelvét 1943. február 11-én egy rövid feljegyzésben fogalmazta meg: „*Kívánatos, hogy a művészjelölt munkájában meg ne álljon az anyagnál, mert a mű csak akkor válik szoborrá, ha az a kőben, bronzban, fában, vagy legalább is terrakottában van. Igyekezzünk tehát növendékeinket a szobrászat anyagainak megmunkálására rávezetni. Nagy dolog az, ha az ifjú maga viszi át művét nemes anyagba.*”¹³

1943. március 4-én kelt életrajzában pedagógiai működésének fő elveit a következőkkel egészíti ki: „*Osztályomon a márványba, kőbe, fába faragás állandóan napirenden van, de főleg a nyári hónapokban. Hosszú éveken át a bronzszobor öntés is állandó gyakorlat volt osztályomon. Igen figyelemre méltó és sikeres műhelymunka az, amit osztályom a kerámiában végez. A háború után a nagy márvány és bronzhiány idején kezdtünk kísérletezni a terrakotta megnesemítésével. Így állt elő az a csiszolt fényes fekete cserép, mely máz nélkül az égetett agyag szobornak tükröző fényt ad. Pirobazálnak vagy kedélyesen Bory-bronznak neveztük el, mely immár nagy elterjedésnek örvend. ...A márványfaragásban a felnagyítás egyszerűsítése és tökéletesítése céljából szerkesztettem egy nagyító apparátust. ...A Műgyetemi szobrászati oktatás egyébként a Főiskolaival nagyjából azonos. A nagyvonalú és széleskörű elméleti oktatás a korrektúrák ideje alatt történik. Az egyes tanulmányi és kompozíciós munkák véleményezésével, kritikájával kapcsolatban. Mindig az illető mű kvalitásaiboz igazodva. Akkor nyílik meg igazán a járható út a szobrászi alkotások számára a növendék előtt, mikor kezd és tud az anyagban gondolkodni, a szobrászat anyagainak gyakorlati megismerése által. ...Hogy ilyen jó nevű művészek, mint Szomor László, Kerényi Jenő, Metkő Ödön, osztályomról kerültek ki és a római díjasok egész sora.*”¹⁴

Tanári tevékenységéről, pedagógiai módszereiről nagyon kevés forrás áll rendelkezésünkre. Találtam néhány hallgatói visszaemlékezést, melyek azonban inkább Bory személyiségéről vallanak.

Apró Margit, a Képzőművészeti Főiskola növendéke volt, tanította Bory Jenő is. Apró így emlékezik a Bory-osztályban töltött évekről: „*Már II. éves növendékek olyan igyekezettel dolgoztak és olyan önálló kompozíciókat készítették, hogy azokkal részt vettek a nagy kiállításokon.*”

Bars László festőművész az alábbiakat írta Boryról: „*Rövid idő alatt a szobrászatban is szépen haladtam előre. Mesterem, Bory Jenő becsülése biztatást adott. Dicsérettel fukar volt ugyan, de ragaszkodásáról a Múcsarnok egyik tavaszi tárlata megnyitásakor meggyőződhettem. Meghívó nélkül akkoriban nem lehetett bemenni verniszázsra. Így csak a bejárat előtti lépcsőn állogáltam a kordon mögött. Látni akartam a kiállítás megnyitására érkező 'hivatalos előkelőségeket'. Mint vidékről felkerült fiatalembernek ez még szenzációt jelentett. Egyszer észrevettem, hogy a késve érkező, magas termetű Bory mesterem nagy léptekkel siet föl a lépcsőn. Meglátott engem és meglepetésemre odajött hozzám. Megkérdezte: miért állok itt? Választ sem várva, megfogta a kezem, és azt mondta: 'Jöjjön! Magának nem itt, hanem ott bent van a helye.' Így mehettem be én is a megnyitásra szegényes ruhában az előkelőségek közé. Mesterem gesztusát igen sokra értékeltem.*”¹⁵

Bory Jenő nem csak a Képzőművészeti Főiskolán volt oktató, hanem ezzel párhuzamosan, több mint húsz éven keresztül, 1920-tól 1944-ig a Műgyetem építészeti szakosztályán az építészmérnököknek mint meghívott előadó, mintázást tanított.¹⁶

Mintázás a Műgyetemen című írásában Bory így határozza meg e tantárgyat: „*A mintázás az építészeti szakosztályon művészeti tantárgy. E néven építész, dísztű vagy figurális formáknak anyagából való domborművű kialakítását értjük. Agyag-gyakorlat néven is nevezhetnénk e tanulmányt, mert a Mintázás elnevezés nem a legjobb a tárgykör megjelölésére. ...Húsz éves gyakorlatom alapján ez a tantárgy tanítása nem az agyagban való mintázás gyakorlatában merül ki. Ez inkább csak kézügyesség, amellyel, hogy a különféle stílus-elemek ismertetésével is jár.*” Heti két óra két éven át, III. és IV. éveseknek – ez „*nem gyarapítaná a hallgató ismereteit*

¹³ MTA Művészettörténeti Kutatóintézet adattára, MDK-C-I-1/5726

¹⁴ BORY 1943 márc.

¹⁵ Magyar Nemzeti Galéria adattára, gépirat

¹⁶ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltára, Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Rektori Hivatala iktatókönyvei

minden olyan irányban, amely a tervezéskor és a tervek végrehajtásakor lépten-nyomon felmerül. Éppen ezért a tanítási menet az órától-órára való mintázási gyakorlaton kívül szobrászati módszerek ismertetését tűzte ki programul: 1. a gipsz feldolgozása, 2. agyagművesség, agyag szoborrá feldolgozása, 3. a kaolin feldolgozása, 4. enyvbe formázás, műkőkészítés, 5. bronzöntés formájának elkészítése, 6. márványszobor-faragás kisebb fejszobron.¹⁷

Bory Jenő *„a műhelyében érzi magát legjobban a sáros, barna agyagtestek között, amelybe annyi életet tud művészi lelkével beleönteni.”*

Ahogy az idézetből is látszik, Boryt a szobrászat különböző (új) anyagai, az azokkal való kísérletezés érdekelte leginkább – mind saját művészi alkotóútján, mind tanári munkájában.

Pedagógiai és művészi tervei egyaránt az új technikai eljárások kikísérletezéséről, a műhelymunka megteremtésének szükségességéről szóltak. Bory pedagógusi pályafutása alatt mindvégig igyekezett megfelelni a főiskolai elvárásoknak. Mesterségbeli tudása, kísérletező kedve mellett művészi értékítélete is hatással volt tanítványaira. Tanítványait arra ösztönözte, hogy önálló, autonóm művészeti törekvéseiket megvalósítsák. Jól tanúsítja ezt legismertebb tanítványainak, így Kerényi Jenőnek, Tar Istvánnak munkássága.

Egyes visszaemlékezések szerint tanítványai rajongtak érte, sokan még a szünidőt is vele töltötték a Bory-várban. A szobrászat valamennyi technikáját tökéletesen ismerte és tanította. Alapos felkészültség, sokoldalúság jellemezte. Tudását szeretettel, lélekkel adta át.

IRODALOM

- ARATÓ 2000 Arató Antal: *Tények, adatok Bory Jenő tanári tevékenységéről a Képzőművészeti Főiskolán*. In: Fidelitate Mariae, előadások, 1994–1999. 1. kötet, Szent István Művelődési Ház, Székesfehérvár, 2000. 273–282.
- BORY 1943 *Bory Jenő rektori székfoglaló beszéde*. 1943. október 23., Székesfehérvár MJ Város Levéltára, gépirat 1–7.
- BORY 1943 márc. *Bory Jenő. Életrajz*. Budapest, 1943. március 4., Székesfehérvár MJ Város Levéltára, gépirat 1–3.
- BORY 2001 *Bory Jenő*. Szerk. Péntek Imre. Árgus Művészeti Kiadó, Székesfehérvár, 2001
- BLASKÓNÉ–SZŐKE 2002 *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*. Szerk. Blaskóné Majkó Katalin, Szőke Annamária. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2002

¹⁷ Bory Jenő: *Mintázás a Műgyűjtemen*. Technika, 1940/1. szám, 16–17.